

DOCTRINA

DEZVOLTAREA CONSTITUȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA.
20 DE ANI DE LA ADOPTAREA CONSTITUȚIEI

Victor PUȘCAȘ,
doctor în drept,
profesor universitar

Sumar

În deceniile care s-au perindat în ultimul timp asupra societății moldovenești Constituția a asigurat tranziția pașnică și eficientă de la totalitarism la sistemul democratic de guvernare, de la unipartidism la pluralismul de opinii și pluripartidism.

Grație implementării normelor constituționale, dispunem în prezent de un sistem juridic de guvernare capabil să asigure separarea puterilor în stat - legislativă, executivă și judecătorească -, protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Totuși, exigențele statului de drept și democratic, drepturile omului, libertățile publice, organizarea, separarea și echilibrul puterilor - idei exprimate limpede în Constituție - încă nu sunt pe deplin receptate în masă necondiționat de către subiecții de drept constituțional, astfel încât omul să simtă că trăiește într-o societate liberă, în care primează valorile general-umane.

Cuvinte-cheie: *noua Constituție a Republicii Moldova, statul de drept, Parlament, Guvern, Președintele țării, autoritate judecătorească.*

Summary

**Constitutional development of the Republic of Moldova.
20 years since the Constitution adoption**

During two decades of the Moldovan society independence, the peaceful and efficient transition from the totalitarianism system to democratic system, from the unipartidism to multiparty and pluralism of opinions was ensured by the Constitution. Thanks to the implementation of constitutional rules, today we have an governing legal system capable to ensure the state powers separation: the legislative, executive, judiciary, basic human rights protection. However the exigencies of the rule of law, human rights, public freedoms, the organisation, separation and balance of powers, ideas clearly expressed in the Constitution aren't still fully perceived by the constitutional law subjects such that the person feels that lives in a free society where the general human values are appreciated.

Keywords: *the new Constitution of the Republic of Moldova, rule of law, Parliament, Government, State President, Judicial authority*

Adoptarea Declarației de Suveranitate la 23 iunie 1990 și proclamarea Independenței la 27 august 1991 au impus imperativul elaborării Constituției noului stat, Republica Moldova, apărut în urma dezmembrării imperiului sovietic.

Adoptarea noii Constituții era un pas firesc dictat de transformările grandioase care aveau loc în spațiul ex-sovietic și, îndeosebi, în Republica Moldova: trecerea de la un stat totalitar la un stat democratic; de la o economie hipercentralizată la o economie de piață cu orientare socială; de la un singur partid cu o singură ideologie la pluripartidism și pluralism de opinie; trecerea de la proprietatea colectivă la cea privată și multe alte probleme care trebuiau soluționate și reglementate neîntârziat în Constituție. Constituția RSSM din 15 aprilie 1978 nu dispunea de potențial necesar pentru asemenea transformări.

Însă Republica Moldova nu s-a grăbit să adopte o nouă Constituție, ci a pregătit premisele de dezvoltare a societății, premise care își aveau începutul încă la sfârșitul anilor '80, începutul anilor '90, fiind proclamate cele mai sacre valori ale națiunii: limba, alfabetul, istoria, asigurarea suveranității naționale a poporului și imperative: libertatea mass-mediei, independența justiției, protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului etc.

Mai întâi de toate, era necesar de a determina idealul spre care tindea societatea noastră: idealul statelor occidentale, numite capitaliste, și idealul statelor socialiste sau idealul statelor comuniste. Ce fel de model constituțional putea fi propus pentru țara noastră?

Arhitecții noii formațiuni statale, în linii mari - deputații „Parlamentul 90”, erau de părerea ca elaborarea și adoptarea Constituției să fie subordonate dezideratelor concrete ale statului, și nu invers. Anume Constituția trebuia să prevadă modelul de organizare și activitate a organelor puterii de stat și regulile de conduită în relațiile dintre persoanele fizice și juridice. În comparație cu constituțiile sovietice, care reflectau trecutul și prezentul, noua Constituție a Republicii Moldova trebuia să fie orientată spre viitor. În acest scop, inginerii noii Constituții - B. Negru, A. Smochină, N. Osmochescu și întreaga Co-

misie constituțională - au studiat conținutul normativ a peste 60 de constituții ale celor mai progresiste state ale lumii.

Au fost analizate cele mai importante acte istorice care stau la baza constituționalismului modern : din Anglia – Magna Charta Libertatum (1215), în traducere - „Marea Cartă a Libertăților” (1215), The Petition of Right (1628) - „Petiția Drepturilor”, HABEAS CORPUS ACT (1679) - „Legea pentru Garantarea Libertății Supusului și Prevenirea Întemnițării peste Mări și Oceane”, Bill of Rights (1689) - „Declarația Drepturilor Omului”; din SUA - Declarația Drepturilor din Statul Virginia (12.06.1776), Declarația de Independență a SUA (4 iulie 1776) și altele; din Franța – „Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului” (26 august 1789), constituțiile celor cinci republici franceze și multe alte acte care au servit drept cadru juridic pentru dezvoltarea constituționalismului în statele cu cea mai dezvoltată democrație.

Au fost cercetate și un șir de acte istorice din Moldova medievală: Pravila de la Târgoviște - 1542, Pravila de la Putna - 1581, Pravila de la Bistrița - 1618, Hrisovul lui C. Mavrocordat - 1741, cunoscut în Europa cu titlul de Constituție, publicat în revista franceză „Mercure de France”, Constituția Cărvunarilor din Iași - 1822, care, fiind supusă dezbaterilor, n-a fost adoptată din cauza rezistenței opuse de Rusia, Turcia și alte state. Ideile conținute în aceste acte istorice, privind respectul pentru proprietate, egalitatea în fața legilor, libertatea persoanei etc., și-au găsit locul cuvenit în Constituția Republicii Moldova.

Constituția, ca lege supremă a statului, trebuia să marcheze o nouă etapă a evoluției societății, propunând pentru viitor un program de dezvoltare a relațiilor sociale, reprezentând un manifest al victoriilor și împlinirilor poporului. Caracterul suprem al Constituției trebuia să fie dedus nu numai din locul pe care îl ocupă în ierarhia actelor normative, dar și din faptul că ea se află în serviciul întregului popor. Acest act politico-juridic trebuia să statueze modul de organizare și exercitare a puterii și, după autoritatea și forța sa juridică - să subordoneze orice decizie adoptată de guvernanți. Or, Constituția este concepută într-o viziune mai largă, ce excede juridicului, fiind un act ce atestă o realitate politică și statală ce se identifică cu societatea.

În orice țară democratică Constituția este baza pe care se sprijină întregul sistem de drept. În cazul apariției unor fisuri în această bază, se poate ruina întregul sistem de drept și poate apărea un vid de legalitate în societate, care, iminent, generează instabilitate.

Noua Constituție avea să devină o oglindă a constituționalismului modern, baza filosofică a căruia este doctrina liberală sprijinită pe trei piloni: dezvoltarea autonomă a persoanei, recunoașterea de către persoană a propriei demnități și limitarea amestecului statului în viața și activitatea persoanei.

Aceste deziderate puteau fi dezvoltate și consolidate numai prin realizarea principiilor separației puterilor în stat; consacrării, promovării și asigurării drepturilor și libertăților inerente ființei umane, prin definirea și consolidarea noțiunii statului de drept.

Între interpretări și realitate

Unii specialiști caracterizează perioada-cumpănă dintre anii 1990-1994 ca lipsită de Constituție. În opinia lor, Republica Moldova nu dispunea nici de Constituție, nici de legi constituționale. O astfel de opinie o găsim expusă și în Hotărârea Curții Constituționale din 05.12.2013, potrivit căreia: „În condițiile în care Republica Moldova, ca stat suveran și independent, nu avea încă o Constituție, Declarația de Independență (27.08.1991) era singurul document care deținea ordinea constituțională a Republicii Moldova în baza căreia a fost constituit sistemul politic, economic și juridic al Republicii Moldova”. Nu putem fi de acord cu asemenea afirmații, deoarece Republica Moldova dispunea și de Constituție, și de legi constituționale.

Credem că nu vom greși dacă vom afirma că temelia statului a fost așezată de primul act de nivel constituțional - Declarația de Suveranitate din 23 iunie 1990. Conform Declarației, poporul este izvorul și purtătorul suveranității, exercitată prin intermediul reprezentanților săi. Republica Moldova a fost declarată stat unitar și indivizibil, deschis pentru colaborare cu alte state, năzuind spre aderarea la ONU și structurile internaționale, bazându-și activitatea pe principiile separației puterilor în stat și protecției drepturilor omului. Această Declarație a pus bazele reformei constituționale, stipulând în ultimul alineat că principiile enunțate în Declarație vor servi ca punct de reper la elaborarea noii Constituții.

La 27 iulie 1990 a fost adoptat cel de al doilea act de nivel constituțional – Decretul cu privire la Puterea de Stat. Acest act a fundamentat principiile deideologizării puterii, depolitizării colectivelor de muncă și de învățământ și separării puterilor în stat. Deja la 26 iulie 1990, bazându-se pe Declarația de Suveranitate, Parlamentul a adoptat Legea nr.194, prin care a modificat art. 74 din Constituția din 1978 și a legiferat că, în continuare, actele adoptate de organele puterii de stat din URSS vor acționa pe teritoriul Moldovei numai după ce vor fi ratificate de organul legislativ suprem.

În acea perioadă au fost adoptate mai mult de 20 de legi pentru modificarea Constituției din 15 aprilie 1978 (27 aprilie 1990, 10 mai 1990, 12 mai 1990, 5 iunie 1990, 19 iunie 1990, 20 iunie 1990, 21 iunie 1990, 26 iulie 1990, 26 iulie 1990, 26 iulie 1990, din 3 septembrie 1990, 23 mai 1991, 29 mai 1991, 29 mai 1991, 18 octombrie 1991, 19 octombrie 1993, 19 octombrie 1993, 29 martie 1994, 31 martie 1994, 31 martie 1994, 1 aprilie 1994). Atenționăm că majoritatea modificărilor au fost făcute în Constituție până la declararea Independenței.

Paralel, au fost adoptate un șir de legi cu un anumit grad de importanță constituțională: cu privire la adoptarea noului Drapel și a Stemei de Stat, schimbarea denumirii statului, înlocuirea formelor de proprietate socialistă și cooperatist-colhoznică cu proprietatea publică și privată, reorganizarea autorităților publice unional-republicane în republicane, formarea armatei naționale, instituirea cetățeniei Republicii Moldova, privatizarea și împrumutarea cu pământ etc. Aceste prevederi au căpătat veșmântul constituțional necesar. Astfel, a nega existența unei evoluții constituționale între anii 1990-1994 înseamnă a denatura realitatea și a manifesta rea credință.

Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994, a instaurat un regim pe deplin democratic, bazat pe prioritatea drepturilor și libertăților fundamentale, orientat spre binele cetățenilor și al societății. Spre deosebire de alte state, în Republica Moldova Constituția nu a fost neapărat un colac de salvare pentru noua democrație, deoarece majoritatea principiilor și normelor constituționale au fost implementate până la adoptarea actului suprem, iar pe parcursul a cinci ani de guvernare, în condițiile noii democrații, valabilitatea lor a fost confirmată de timp și societate. Una dintre sarcinile principale ale Constituției din 1994 a fost punerea în valoare a potențialului politic și social deja acumulat. Astfel, Constituția Republicii Moldova a legitimat relațiile sociale fundamentale deja instaurate, servind drept bază pentru dezvoltarea lor în continuare.

Odată, însă, cu fundamentarea relațiilor constituționale existente, Legea supremă a instituit relații și instituții politice noi, rolul primordial al cărora rezidă în formarea unui mecanism adecvat al contractului social pentru stabilizarea regimului democratic de guvernare, promovarea și apărarea eficientă a drepturilor și libertăților constituționale.

Constituția a proclamat Republica Moldova ca stat suveran, independent și neutru, stat de drept, fundamentat pe principiile supremației Constituției, separației și colaborării puterilor, legalității, prio-

rității și protecției drepturilor omului, pluralismului politic - principii capabile să anihileze orice tentativă de reinstaurare a dictaturii și totalitarismului, de impunere a unei ideologii oficiale.

Constituția a statuat modul de formare, atribuțiile și raporturile între cele mai importante instituții caracteristice statului de drept: Parlament, Guvern, Președintele țării și autoritatea judecătorească. Legea Fundamentală a instituit atributele statului. Proclamând principiul supremației Legii Supreme, Constituția a stabilit ierarhia actelor legislative adoptate de Parlament, a delimitat competențele între instituțiile politice supreme ale statului și a specificat domeniile care se reglementează prin acte normative adoptate de Guvern.

Constituția a consfințit drepturile și libertățile fundamentale ale cetățeanului, proclamate de Declarația Universală a Drepturilor Omului și pactele internaționale cu privire la drepturile civile, politice, economice, sociale și culturale, și a dedicat un capitol separat principiilor aplicabile drepturilor și libertăților fundamentale. Declarația Universală a Drepturilor Omului, deși în forma sa originală nu poartă un caracter obligatoriu pentru Republica Moldova, după valoarea sa juridică a fost ridicată la rang de normă constituțională. Constituția a instituit un mecanism eficient de protecție a drepturilor omului care corespunde standardelor internaționale în domeniu.

Revizuirea relațiilor dintre cetățean și stat, Constituția a statuat principiul responsabilității statului față de cetățean, garant al respectării căruia este Curtea Constituțională, împreună cu ramurile puterii: legislativă, executivă și judecătorească.

În Constituția Republicii Moldova trece ca un fir roșu ideea enunțată în Declarația franceză „Libertatea constă în a putea face tot ceea ce nu dăunează celuilalt: astfel, exercițiul drepturilor naturale ale fiecărui om nu cunoaște decât acele limite care sunt necesare altor membri ai societății pentru a se bucura de aceleași drepturi”. Autorii noii Constituții au renunțat la principiul vechi, care a stat la baza constituțiilor sovietice: „A face ceea ce permite legea”, adoptând principiul „A nu face numai ceea ce interzice legea”, admitând libera dezvoltare.

Într-o viziune nouă, Constituția a reglementat corelația dintre dreptul intern și dreptul internațional. Principiile internaționale privind dreptul tratatelor au fost aplicate nu numai în raport cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, ci și în raport cu pactele și tratatele cu privire la drepturile omului la care Republica Moldova este parte. Potrivit normelor constituționale, tratatele internaționale care

contravin Constituției intră în vigoare numai după revizuirea Constituției. În temeiul acestor norme, Republica Moldova și-a revizuit relațiile cu comunitatea internațională în privința dreptului tratatelor.

Un loc distinct în Constituție îl ocupă dispozițiile privind administrația publică locală, potrivit cărora administrația publică în unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, ale descentralizării serviciilor publice, ale eligibilității administrației publice locale și ale consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit.

Pentru prima dată în istoria statului nostru a fost instituită procedura inițiativei populare de revizuire a Constituției, într-un titlu separat reglementându-se procedura și limitele revizuirii Constituției sub controlul riguros al Curții Constituționale.

Constituția, ca factor stabilizator în societate

Prin valoarea și coerența normelor sale, Constituția îndeplinește una din cele mai importante misiuni – de factor stabilizator în societate. Nu poate fi trecut cu vederea faptul că în Republica Moldova Constituția a asigurat tranziția pașnică și eficientă de la totalitarism la sistemul democratic de guvernare, de la unipartidism la pluralismul de opinii și pluripartidism.

Pentru înțelegerea rolului Constituției în societate este necesar a efectua o trecere în revistă a realizărilor obținute sub auspiciile ei.

Grație implementării normelor constituționale, Republica Moldova are în prezent un sistem juridic de guvernare bazat nu numai pe separația rigidă a puterilor de stat, ci și pe colaborarea eficientă a acestora.

Adoptarea Constituției a impulsionat desfășurarea și aprofundarea reformelor în domeniile sănătății, educației, bancar, financiar etc.

Pentru optimizarea exercitării și apărării drepturilor omului și asigurarea exercițiului principiului accesului liber la justiție a fost reformat sistemul judiciar. S-a deschis calea de acces la Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Adoptarea Constituției a impulsionat dezvoltarea proprietății private, a activității de antreprenariat și formarea economiei de piață în ansamblu. În mare măsură, de încurajarea activității de întreprinzător și crearea unui cadru favorabil valorificării tuturor factorilor de producție, principii consfințite în Legea Fundamentală, depinde succesul dezvoltării economice a țării.

Garantând suveranitatea și independența statului nostru, Constituția a acordat reprezentanților poporului posibilitatea de a soluționa problemele națiunii fără intervenții externe. În baza acestui fapt, Republica Moldova a devenit membru cu drepturi

depline al prestigioaselor structuri internaționale și regionale - ONU, OSCE, Consiliul Europei ș.a.

Tot în baza Constituției, din anul 2009 Republica Moldova, în scopul integrării europene, acceptă să facă parte din Parteneriatul Estic. La 29 noiembrie 2013, la Vilnius, Republica Moldova a parafat Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, care cuprinde și Acordurile creării unei zone de liber schimb, precum și liberalizarea vizelor, care s-a și produs începând cu 28 aprilie 2014. De curând, la 27 iunie 2014, Republica Moldova a semnat Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană.

20 de ani de la adoptarea Constituției, pe care societatea moldovenească i-a marcat la 29 iulie 2014, au demonstrat viabilitatea ei ca Lege Supremă. Toate dispozițiile Constituției au o importanță egală, fiind un manifest al realizărilor și al dezideratelor care urmează a fi transpuse în viață.

Înțelegem, însă, foarte bine că chiar și în statele cu cea mai avansată democrație și cu cele mai bogate tradiții constituționale nu există norme de drept ideale. Chiar și Constituția SUA, prima constituție scrisă, adoptată la 17 septembrie 1787, considerată cea mai stabilă constituție din lume, și-a deschis portuța pentru 27 de amendamente. Nu face excepție nici Constituția Republicii Moldova, până în prezent fiind adoptate opt legi de revizuire. Ca urmare, au fost revăzute aproape o treime din normele constituționale.

Bineînțeles, unele modificări au fost provocate de realități obiective, legate de orientarea Republicii Moldova spre implementarea constituționalismului european, și anume: abolirea pedepsei capitale, emiterea mandatului de arest de către instanța de judecată și nu de procuratură, concretizarea restrângerii exercițiului unor drepturi și libertăți, sporierea independenței judecătorilor, reglementarea constituțională a instituției cetățeniei și altele. În opinia noastră, însă, unele modificări au fost nemotivate. Cu toate acestea, considerăm că Republica Moldova are o Constituție bună, care poate da răspuns la toate situațiile, cu condiția că normele ei vor fi interpretate cu bună credință.

Dar, având o Constituție progresistă, trebuie, totuși, să recunoaștem că avem, o realitate constituțională deplorabilă. În cei 20 de ani de aplicare a Constituției s-a constatat că realitatea vine în contradicție cu principiile constituționale, fiind încălcate egalitatea în fața legii, pluralismul (economic și politic), separarea puterilor și periodicitatea alegerii puterii. Nu este înțeles faptul că anume Constituția reprezintă legătura între juridic și politic. Ea are două fațete: una semnifică latura juridică, cealaltă - latura politică. Nu este conștientizat conținutul constituționalismului.

Exigențele statului de drept și democratic, drepturile omului, libertățile publice, organizarea, funcționarea, separarea și echilibrul puterilor - idei exprimate limpede în Constituție în mod obligatoriu - trebuie să fie receptate în masă necondiționat de către subiecții de drept, astfel încât omul să simtă că trăiește într-o societate liberă, în care primează valorile general-umane.

Dreptul comportă două ipostaze: formularea reglementărilor și aplicarea lor în viață. La fel și constituționalismul are două aspecte: Constituția este corpul, litera sa, iar aplicarea conținutului normelor constituționale este sufletul. Unul fără altul nu pot exista, fiind inseparabile.

Au fost realizate aceste cerințe în ultimii douăzeci de ani? Cu regret, nu. De ce? Dacă ne referim la perioada ultimilor 15-16 ani, vom constata o sumedenie de cazuri de rezolvare a unor interese prin aranjamente, numite de unii autori "cârdășii", realizate în afara câmpului constituțional.

Să ne imaginăm un arbore, conținutul căruia este cunoscut de toți: rădăcina, tulpina și coroana. Rădăcinile și tulpina sunt poporul iar coroana constituie instituțiile statului. Copacul supraviețuiește primind prin ramurile sale energia solară iar prin rădăcini - vlaga. Dar ce s-a întâmplat, însă, mai ales în perioada 2001-2009? Guvernarea a încercuit ramurile. Le-a strâns în centru și astfel ramurile au început să putrezească: au căzut florile și frunzele, au putrezit vlăstarii și, ca rezultat, au degradat instituțiile statului.

Ce s-a întâmplat cu acest arbore în perioada de după 2009? Aceeași problemă. Guvernării au partajat coroana, fiecare parte politică a guvernării a stabilit și folosește partea sa. Rezultatul este același. Nu-i conștientizat faptul că partajarea poate avea loc numai la nivelul împărțirii portofoliilor în guvernele de coaliție. În rest, interesele politice, de grup, clanuri etc. trebuie să fie înlăturate. Trebuie să domine legea și Constituția.

Conținutul normativ al Constituției n-ar trebui să depindă de interesele unor forțe politice, puteri oligarhice, clanuri, grupuri etc. Orice modificare a Constituției trebuie să corespundă principiilor ingineriei constituționale. În legătură cu această deducție, vom pune o singură întrebare: care a fost necesitatea de a schimba regimul politic de guvernare de atâtea ori? Până în prezent, în Republica Moldova au fost instaurate următoarele regimuri:

- 1) 03. 09. 1990 – 27. 08. 1994 - regim Prezidențial;
- 2) 27. 08. 1994 – 05. 07. 2000 – regim semiprezidențial;
- 3) 05. 07. 2000 – până în prezent – regim Parlamentar.

Oare nu este prea mult ca într-o perioadă atât de scurtă să fie practicate trei regimuri politice? Situația ar putea fi comparată cu cea a unei familii sărace care a construit prima casă, apoi a demolat-o pentru că stăpânului nu i-a plăcut așezarea ferestrelor; a construit a doua casă și, din nou, a demolat-o, a construit și a treia casă, dar și aici nu a reușit să trăiască, s-o aranjeze, să-și crească copiii... Acum planifică o nouă casă.

Cele mai multe modificări au fost operate prin Legea nr.1115 din 5 iulie 2000, care, în opinia noastră, este o lege anticonstituțională, deoarece s-a încălcat brutal unitatea materiei constituționale, provocând astfel un șir de crize politice și economice în stat.

Vom analiza doar procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova de către Parlament.

Inițial, a fost propus un proiect de lege de revizuire a Constituției, asupra căruia Curtea Constituțională a pronunțat un aviz pozitiv, potrivit căruia Președintele țării poate fi ales de 50%+1 din numărul deputaților aleși, însă Parlamentul a încălcat acest aviz și a introdus în Constituție o nouă variantă a art. 78, potrivit căruia șeful statului se alege cu 3/5 din numărul deputaților aleși, adică cu 61 de voturi din 101. Tot în baza acestei norme, nealegerea Președintelui țării are ca urmare dizolvarea Parlamentului.

Drept rezultat, Republica Moldova a funcționat mai mult de 2 ani fără președinte și trebuie să recunoaștem că această situație poate provoca noi crize și în viitor.

Legea 1115 a provocat, de asemenea, o serie de contradicții ce țin de atribuțiile Președintelui, rolul Guvernului într-o republică parlamentară și, îndeosebi, de rolul Primului Ministru.

Curtea Constituțională a dat peste cap noțiunea de supremație a Constituției

Un rol important în instaurarea și consolidarea constituționalismului îi revine Curții Constituționale. Anume Curtea Constituțională are îndatorirea de a asigura supremația Constituției.

În cei aproape 20 de ani de activitate, Curtea Constituțională a pronunțat un șir de hotărâri care au avut o rezonanță puternică în societate. Unele hotărâri, prin care au fost declarate neconstituționale decretul prezidențial privind demiterea ministrului apărării, hotărârea politică privind destituirea Președintelui Curții Supreme de Justiție, nerecunoașterea alegerilor prezidențiale, interpretarea art. 78 din Constituție privind alegerea Președintelui Republicii Moldova, declararea neconstituționalității desfășurării alegerilor locale anticipate și multe altele au

zdruncinat clasa politică și au agitat societatea civilă. Însă aceste efecte au fost pozitive. Nefiind acceptate de unele forțe politice sau grupări oligarhice, ele au fost recunoscute și salutate de către specialiști. În jurisprudența sa, Curtea și-a respectat atribuțiile și s-a abținut de a se substitui alte organe statale.

În ultimul timp însă, Curtea Constituțională a adoptat unele hotărâri care, în opinia noastră, vin în contradicție cu atribuțiile constituționale ale acestei instituții.

Ar putea fi aduse ca exemplu câteva hotărâri ale Curții Constituționale:

1. Hotărârea din 05. 12. 2013, prin care CC a recunoscut că, în cazul existenței unor divergențe între textul Declarației de Independență și textul Constituției, textul constituțional primar al Declarației de Independență prevalează asupra Constituției.

În opinia noastră, CC a dat peste cap noțiunea de supremație a Constituției recunoscută de doctrina națională de drept a Republicii Moldova, dar și de doctrinele de drept ale tuturor statelor lumii. Până la pronunțarea acestei hotărâri era știut și cunoscut faptul că Legea Supremă a statului este Constituția. Prin menționata hotărâre, CC a introdus noțiunea de „bloc constituțional”: Declarația de Independență + Preambulul Constituției + conținutul normativ al Constituției. Însă, din câte se cunoaște, Blocul constituțional trebuie să-l formeze legiuitorul constituant, ci nu CC.

Recunoașterea preambulului Declarației de Independență ca o normă de drept, în opinia noastră, este greșită. Ni se pare că niciun izvor științific nu apreciază Declarația ca normă de drept. Mai mult decât atât, știința confirmă faptul că preambulul Constituției, ca și preambulul oricărui alt act juridic, nu cuprinde direcții, reguli de interpretare, norme juridice și nu este obligatoriu. Astfel poate fi caracterizat și preambulul Declarației de Independență. Însemnătatea juridică a Declarației de Independență constă în faptul proclamării independenței și atât.

Caracterizând Constituția SUA, un cercetător științific scria: „Preambulul Constituției SUA nici nu recunoaște vreo putere, nici nu oprește vreo acțiune, el doar explică motivația din spatele Constituției”.

Trezește nedumerire faptul că CC nici nu a observat că Republica Moldova, pe parcursul anilor 1990-1994, dispunea de Constituție, care a fost abrogată odată cu adoptarea noii Constituții la 29 iulie 1994.

Astfel, schimbând noțiunea de supremație a Constituției prin blocul constituțional, CC s-a substituit Parlamentului.

2. Nu este mai puțin controversată și Hotărârea din 14. 02. 2014, prin care CC a dispus că, în sensul art. 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, controlul con-

stituționalității legilor cuprinde legile adoptate de Parlament „atât după, cât și înainte de publicarea în M.O.” la sesizarea Președintelui Republicii Moldova și a celorlalți subiecți cu drept de sesizare.

Până la pronunțarea acestei hotărâri, CC accepta spre examinare doar sesizările care vizau actele normative intrate în vigoare, publicate în Monitorul Oficial. Pe parcursul a aproape 20 de ani de la înființarea CC, s-a înrădăcinat controlul abstract sau concret posterior al actelor normative, efectuat la sesizare, adică după intrarea actelor în vigoare. Se respecta principiul „nepublicarea actului duce la inexistența lui”. În loc să aducă argumente privind schimbarea propriei jurisprudențe, CC s-a referit la jurisprudența CC din România, care, într-adevăr, dispune de atribuția de a exercita controlul legilor înainte de publicarea lor. Însă această atribuție este prevăzută în legislație. Art. 146 lit. a) din Constituția României prevede dreptul CC de a se pronunța „asupra constituționalității legilor, înainte de promulgarea acestora, la sesizarea Președintelui României, a unuia dintre președinții celor două camere, a Guvernului, a Înaltei Curți de Casație și Justiție, a Avocatului Poporului, a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori, precum și din oficiu, asupra inițiativelor de revizuire a Constituției”.

Legislația Republicii Moldova, cu excepția controlului proiectelor de legi constituționale, nu prevede astfel de reglementări. Potrivit legislației în vigoare, procesul legislativ conține câteva etape, ultimele fiind: dezbaterea proiectului de lege, adoptarea legii, semnarea legii, promulgarea și publicarea legii. Curtea a decis că poate fi contestată legea „atât după cât și înainte de publicarea în M.O.”. Apare întrebarea: la ce etapă legislativă poate fi contestată legea?

La 2 iunie 2014, CC, pare-se, a dat răspuns la această întrebare: ea a declarat neconstituțională Legea nr. 109 din 3 mai 2013, care a fost restituită Parlamentului spre reexaminare, fiind nepromulgată de Președintele Republicii Moldova.

Sușținând ideea de neconstituționalitate a legii privind retragerea de către Parlament a mandatului judecătorilor constituționali prin hotărâri politice, socotim că CC a lipsit Parlamentul de dreptul de reexaminare a legii, prevăzut de art. 74-75 din Regulamentul Parlamentului. Curioasă hotărâre, nu-i așa?

Considerăm că modificarea sau completarea atribuțiilor CC ține de competența exclusivă a Parlamentului. Anume organul reprezentativ suprem determină regulile de comportare a fiecăruia în stat. Supremația Constituției obligă toți subiecții rapoartelor de drept constituțional și, în primul rând, Curtea Constituțională să activeze în câmpul constituțional.

O nouă Constituție?

Unele grupări politice au lansat în societate ideea adoptării unei noi Constituții, motivând prin faptul că Constituția anului 1994 este depășită de timp, conține multe lacune, contradicții, inexactități etc. Întru desfășurarea reformei constituționale, prin decretul nr.83-V din 1 decembrie 2009, a fost constituită chiar și o comisie, membru al căreia este și autorul acestor rânduri. Grupul de lucru a elaborat un nou proiect al Constituției, care conține, în opinia noastră, multe lacune, neclarități și lucruri care trezesc nedumeriri. Mă voi referi la un singur episod.

Autorii (proiectul încă nu a fost discutat în comisie) propun ca plafonul vârstei de participare la alegerile parlamentare să fie redus de la 18 la 16 ani. Știm însă că persoana are capacitate deplină de exercițiu a drepturilor și obligațiilor sale de la vârsta de 18 ani. Toată legislația Republicii Moldova operează cu acest plafon, pentru că anume la această vârstă, cu unele excepții, persoana se maturizează, este majoră și devine capabilă să-și exercite drepturile și să respecte obligațiile sale de cetățean al Republicii Moldova. Autorul acestor rânduri a efectuat un studiu în problemă. Fiind analizate 212 state, s-a constatat că în 190 din ele plafonul vârstei de exercitare a dreptului de vot este 18 ani. În 13 state plafonul vârstei variază între 18-23 ani și doar în câteva state vârsta de participare la alegeri este de 16 ani. Comentariile sunt de prisos.

Fiind conștienți de faptul că, practic, nu există norme de drept ideale și privind printr-o optică obiectivă, trebuie să recunoaștem că unele dispoziții ale Constituției Republicii Moldova pot fi modificate - de exemplu, art. 78 privind alegerea Președintelui Republicii Moldova - sau pot fi introduse norme noi, legate, de exemplu, de integrarea europeană a Republicii Moldova.

În prezent însă, pentru o guvernare mai eficace a societății, este necesar să se pună accentul nu

pe lacunele Constituției și fundamentarea revizuirii sau, mai rău, a abrogării ei, ci pe valorificarea potențialului ei, realizarea deplină a prevederilor constituționale. Este necesar să fie folosite mai pe larg căile de transpunere în viață a Constituției. Or, potențialul Constituției este inepuizabil.

Revizuirea frecventă a normelor constituționale comportă mai multe pericole, cele mai grave fiind instabilitatea socială, nerecunoașterea Constituției de către membrii societății, pierderea de către Constituție a calității de factor stabilizator în societate. Pentru Republica Moldova aceste pericole sunt cu atât mai grave cu cât statul nu a atins nivelul necesar de stabilitate politică și economică și nu a înregistrat o cultură politică și juridică avansată.

Orice țară democratică își dorește o Constituție viabilă, care, prin autoritatea și puterea dispozițiilor sale, generează sistemul de drept și menține stabilitatea socială. Republica Moldova nu face excepție de la această regulă.

Nota redacției

Victor Pușcaș a fost membru al comisiilor constituționale în 1990-1993, 1999 și 2009, membru al Consiliului Național pentru reforma organelor de drept, 2012, coordonator al grupurilor de lucru care au pregătit textul Constituției din 29.07.94.

Referințe bibliografice

1. Hotărârea Curții Constituționale din 05.12.2013.
2. Declarația de Independență din 27.08.1991.
3. Constituția Republicii Moldova din 29.07.94.
4. Declarația de Suveranitate din 23 iunie 1990.
5. Decretul cu privire la Puterea de Stat din 27 iulie 1990.
6. Constituția RSS Moldovenești din 15 aprilie 1978.